

ПАРТІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

PARTY SYSTEM OF UKRAINE: HISTORY AND PRESENTATION

Конопляник Д.О.,

*orcid.org/0009-0005-1973-771X**асистент кафедри українознавства та суспільних наук
Миколаївського національного аграрного університету*

Стаття присвячена розвитку партійної системи України: від становлення (1990–1995 рр., мажоритарна система), через біполяризацію (1996–2004 рр., змішана система) та впровадження чистої пропорційності (2004–2010 рр.), до «партійного ренесансу» (2012–2019) та формування монобільшості партією «Слуга народу».

Основним моментом у розвитку партійної системи став її суттєвий злам після повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року. Цей етап характеризується переходом від багатопартійної конкуренції до стану національної єдності, що супроводжувався ліквідацією проросійських політичних сил та тимчасовим припиненням внутрішніх суперечок між проукраїнськими партіями. У цей період спостерігається підвищення ролі виконавчої влади, консолідація парламенту у питаннях оборони та зміщення зусиль партій на вирішення військових і гуманітарних завдань. Унаслідок таких змін партійна система стала менш фрагментованою й більш ідеологічно монолітною, з орієнтацією на прозахідний, національно-державницький курс.

Проаналізовано можливі повоєнні перспективи, припускаючи появу нових політичних ліній розмежування, таких як «військові проти цивільних» або «центр проти місцевого самоврядування». Значний моральний ресурс ветеранської спільноти, підкріплений високою довірою до Збройних сил України, може стати платформою для формування нової впливової політичної сили. Потенціал участі ветеранів у політиці може реалізуватися як через політичне лідерство, так і через створення нових політичних партій. Ймовірно, увага майбутніх ветеранських партій чи рухів, буде спрямована на всеосяжну реформу ветеранської політики, включаючи якісну реінтеграцію (реформа роботи ВЛК та МСЕК), забезпечення економічної незалежності (гранти, підтримка підприємництва) та вирішення житлових питань. Робиться висновок, що хоча на сьогодні партійна активність заморожена, нові політичні виклики та участь ветеранів матимуть визначальний вплив на формування повоєнного політичного порядку.

Ключові слова: Україна, партійна система, політичні партії, українсько-російська війна, лінії розмежування, «старі» і «нові» партії, ветеранський рух, ветеранська політика.

The article is devoted to the development of the party system of Ukraine: from its formation (1990–1995, majoritarian system), through bipolarization (1996–2004, mixed system) and the introduction of pure proportionality (2004–2010), to the «party renaissance» (2012–2019) and the formation of a monomajority by the «Servant of the People» party.

The main moment in the development of the party system was its significant breakdown after the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine on February 24, 2022. This stage is characterized by the transition from multi-party competition to a state of national unity, which was accompanied by the elimination of pro-Russian political forces and the temporary cessation of internal disputes between pro-Ukrainian parties. During this period, there was an increase in the role of the executive branch, the consolidation of parliament in defense issues, and the shift of parties' efforts to solving military and humanitarian tasks. As a result of such changes, the party system has become less fragmented and more ideologically monolithic, with an orientation towards a pro-Western, national-state course.

Possible post-war prospects are analyzed, assuming the emergence of new political lines of demarcation, such as «military versus civilians» or «center versus local self-government». The significant moral resource of the veteran community, supported by high trust in the Armed Forces of Ukraine, can become a platform for the formation of a new influential political force. The potential for veterans' participation in politics can be realized both through political leadership and through the creation of new political parties. It is likely that the attention of future veteran parties or movements will be directed to a comprehensive reform of veterans' policy, including high-quality reintegration (reform of the work of the VLK and MSEK), ensuring economic independence (grants, support for entrepreneurship) and resolving housing issues. The conclusion is that although party activity is currently frozen, new political challenges and the participation of veterans will have a decisive impact on the formation of the post-war political order.

Key words: Ukraine, party system, political parties, Ukrainian-Russian war, demarcation lines, «old» and «new» parties, veterans' movement, veterans' politics.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження цієї теми зумовлена потребою комплексного аналізу історичних етапів розвитку та сучасного стану партійної системи, яка виконує роль ключового компонента в забезпеченні демократичного й ефективного державного управління в Україні. Великого значення ця проблема набуває в умовах постійних викликів, особливо російсько-української війни, що постають у контексті сучасних реалій,

спричинених умовами воєнного стану. Поточна ситуація стосовно партійної системи України свідчить про її трансформацію та нагальну потребу в модернізації. Усі зазначені аспекти підтверджують значущість подальших наукових досліджень з даної проблематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що дана стаття є продовженням роботи автора [1] над проблематикою партійної системи України.

Питання двопартійної системи в Україні розглядалося в статті Я.С.Марущака [2], де обґрунтовано актуальність переходу країни до моделі двопартійної системи як засобу забезпечення стабільності політичної системи, підвищення відповідальності партій та посилення їхньої інституційної спроможності. Наведено порівняльний аналіз функціонування двопартійних систем у США та Великій Британії.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загалом наведені роботи висвітлюють еволюцію партійної системи України з моменту здобуття незалежності й до сьогодення. Однак дослідники здебільшого залишають поза увагою питання щодо участі ветеранів у повоєнній відбудові країни та можливі шляхи перетворення ветеранського руху на політичні партії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз основних етапів історичного розвитку партійної системи України, починаючи з 90-х років XX ст. й до сьогодення. Охарактеризувати головні її особливості в контексті російсько-української війни. Розглянути процес становлення ветеранського руху як нової політичної сили в умовах повоєнного відновлення. Зробити акцент на політичному потенціалі ветеранського руху та на тих викликах, які постають перед ним у сучасному політичному дискурсі України.

Виклад основного матеріалу. Еволюція партійної системи в Україні складається з кількох ключових етапів, що відображають трансформації у виборчому законодавстві та зміни політичної культури.

На **початковому етапі (1990 – 1995 рр.)** розвитку багатопартійної системи в Україні відбувалося становлення і формування політичних партій різного ідеологічного спрямування. Лідерські позиції займали національно-демократичні рухи, зокрема Народний Рух України, а також пострадянські політичні сили, серед яких слід виділити реформовану Комуністичну партію України (КПУ). Під час парламентських виборів 1990 та 1994 років використовувалася мажоритарна виборча система, що значною мірою стримувало процес інституціоналізації політичних партій.

Наступний етап охоплює період **інституалізації та біполяризації (1996 – 2004 рр.)**, який відзначався формуванням партій як ключових політичних гравців. Політичний простір чітко розділювався за геополітичними й мовно-культурними ознаками на умовний «Захід» (національно-демократичні та націоналістичні сили) і «Схід» (проросійські та ліві сили). Парламентські вибори 1998 та 2002 років проходили за змішаною системою (50/50), що дозволяло партіям отримувати місця за партійними списками, зберігаючи мажоритарний компонент. У цей період також почали з'являтися т. зв. «партії влади».

На третьому етапі, який характеризується впровадженням **чистої пропорційності (2004 – 2010 рр.)**,

наслідком Помаранчевої революції та конституційної реформи 2004 року, яка посилила роль парламенту, були проведені вибори 2006 та 2007 років за системою чистої пропорційності із закритими партійними списками. Ці вибори сприяли укріпленню партійної структури у парламенті, проте вони також призвели до зростання парламентської нестабільності та появи численних «коаліцій».

На четвертому етапі відбувається процес **відродження партійної системи та персоналізації (2012 – 2019 рр.)** політичних партій. Відбувається повернення до змішаної виборчої системи у 2012, 2014 та 2019 рр. Політичні сили знову почали зростати навколо сильних лідерів або нових громадських рухів (особливо після Революції Гідності). На цьому етапі характерною є висока плинність партійного складу парламенту. Головна подія цього періоду – це «електоральний катаклізм» 2019 року, коли більшість старих партій була замінена новими політичними силами, такими як «Слуга народу», яка вперше сформувала монобільшість.

На п'ятому – **сучасному етапі** – розвитку виборчої системи України, після набуття чинності Виборчого кодексу у 2020 році, [3] відбулися помітні зміни. Зокрема, була впроваджена система «напіввідкритих» списків для виборів до місцевих рад, у межах якої виборці отримали можливість не лише голосувати за певну партію, але й обирати конкретного кандидата з її списку. Очікувалося, що ця новація зміцнить вплив виборців на формування прохідної частини списків. Водночас висловлювалися критичні зауваження, пов'язані з обмеженою відкритістю через запровадження виборчої квоти.

В умовах російсько-української війни партійна система України характеризується низкою особливостей. Формально вона залишається багатопартійною (на 1 січня 2021 року було зареєстровано 365 політичних партій) [4]. Однак фактично спостерігаються ознаки домінування однієї партії (насамперед після 2019 року) за умов поміркованого плюралізму та значної фрагментації на регіональному рівні. Багато партій зберігають риси «лідерських», тобто структур, орієнтованих навколо одного харизматичного засновника або лідера, що призводить до їх зникнення чи втрати впливу після його відходу з політичної арени. Політичні партії, які здобувають представництво у парламенті, рідко утримуються там більше ніж два скликання, що свідчить про слабкість політичних інституцій і низький рівень довіри виборців.

Ідеологічні платформи українських партій часто відступають на другий план для виборців, які натомість більше орієнтуються на такі чинники, як боротьба з корупцією, зовнішньополітичний курс (зокрема прозахідний), а також персональні якості лідерів. Останній фактор особливо послабив проросійські орієнтації після лютого 2022 року. Значним залишається вплив фінансово-промислових груп

на діяльність і фінансування політичних об'єднань. Майбутні парламентські вибори в Україні мають відбутися за пропорційною системою з відкритими регіональними списками відповідно до положень Виборчого кодексу. З 24 лютого 2022 року політичний процес в Україні тимчасово заморожений. Діяльність проросійських партій була заборонена (зокрема таких як: Опозиційна платформа – За життя (ОПЗЖ), Партія Шарія, Комуністична партія України (КПУ), Опозиційний блок, Наші, Прогресивна соціалістична партія України (ПСПУ), Соціалістична партія України (СПУ), Русь Єдина (раніше «Партія Руського Блоку»), Блок Володимира Сальдо) [5].

Починаючи з 24 лютого 2022 року, партійна система України зазнала суттєвих змін, що призвели до переходу від багатопартійної конкуренції до стану національної консолідації та переосмислення політичного ландшафту. Одними з ключових змін стали ліквідація проросійського політичного сегмента та тимчасове призупинення внутрішньої політичної боротьби між проукраїнськими силами.

Наразі політичними силами, які підтримують проукраїнський курс, є правляча партія «Слуга народу», а також опозиційні партії «Європейська солідарність» та «Батьківщина». Вони демонструють консолідованість у досягненні спільних цілей стосовно національної оборони та здобуття перемоги.

У діяльності Верховної Ради України спостерігається майже повна однотайність у прийнятті рішень з ключових питань. Зокрема, йдеться про продовження воєнного стану, проведення мобілізації та забезпечення фінансування оборонного сектору, що є яскравим свідченням адаптації політичної системи до роботи в умовах надзвичайної ситуації. Це виражається в тому, що політичні партії переорієнтовують свою роботу на волонтерську та гуманітарну діяльність, спрямовуючи ресурси з політичного піару на надання підтримки військовослужбовцям і цивільному населенню.

В умовах воєнного стану відбулось посилення ролі виконавчої влади (Президент, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів та військові адміністрації) – вона набула домінуючої ролі у прийнятті оперативних рішень, що є типовим процесом для воєнного часу. На місцевому рівні військово-цивільні адміністрації замінили або суттєво обмежили повноваження виборних органів місцевого самоврядування, в яких були представлені різні партії.

Наслідки змін у партійній системі України після 24 лютого 2022 року виражаються в такому: партійна система стала менш фрагментованою та більш ідеологічно цілісною, орієнтуючись переважно на прозахідний, національно-державницький курс. У післявоєнний період очікується поява нових політичних викликів, які, ймовірно, охоплю-

ватимуть питання політики реформ і відновлення країни, а також взаємини між центральною та місцевою владою. Одночасно спостерігається криза «старих» партій – війна зміцнила довіру громадян до армії, але традиційні політичні інститути й досі стикаються з викликами щодо своєї підтримки. Ці зміни, у свою чергу, формуватимуть нові лінії розмежування, що визначатимуть політичний порядок у повоєнний період (див. табл.1).

Після початку широкомасштабного вторгнення в Україні навколо військових і ветеранів сформувався значний моральний капітал, що може призвести до формування нової провідної політичної сили у повоєнний період. Основою для цього може стати високий рівень довіри до Збройних сил України (ЗСУ), які наразі мають найвищий рівень довіри серед усіх соціальних інститутів: 95 % опитаних українців зазначають, що довіряють та скоріше довіряють військовим ЗСУ, які служать на передовій, 96 % – ветеранам АТО, які зараз знову воюють. Такі результати онлайн-опитування: «Образ ветеранів в українському суспільстві», який презентували Український ветеранський фонд та соціологічна група «Рейтинг» [6]. Це автоматично переносить значну довіру на окремих військових лідерів та ветеранів. Мільйони українців, які пройшли через фронт, волонтерський рух або займали високі командні посади, розглядаються суспільством як *справжні патріоти та ефективні менеджери*, що мають *моральне право* претендувати на владу й сформувати «нову» еліту. За словами заступника міністра у справах ветеранів Максима Кушніра, після завершення війни кількість ветеранів та їхніх сімей може становити 5–6 мільйонів осіб [7]. Це створює величезну *електоральну базу*, яка об'єднана спільним досвідом та потребами.

На думку автора, політичний потенціал ветеранського руху може бути реалізований за такими напрямками:

1. Індивідуальне лідерство, «люди у формі», – це високопоставлені військові командири, які здобули популярність і згодом переходять у політику. Їхні рейтинги часто знаходяться на найвищому рівні, оскільки вони не асоціюються з політичними конфліктами чи корупцією, а пов'язуються виключно з успіхами на фронті (як-от приклад В. Залужного).

2. Створення нової політичної партії, основу якої можуть скласти ветерани та волонтери, що відкриває значні перспективи. Така партія матиме низку важливих переваг: чітко визначену ідеологію, спрямовану на розв'язання проблем національної безпеки, боротьбу з корупцією та військово-патріотичне виховання; незаплямовану репутацію, що дозволить позиціонувати нову партію як альтернативу старим політичним елітам; а також опору на мережу ветеранських та волонтерських організацій.

3. Старі та нові політичні партії будуть активно залучати ветеранів до своїх лав як рейтингові

Лінії розмежування, які визначатимуть повсюдну політику

№ п/п	Нові лінії розмежування	Характеристика
1.	Військові vs. Цивільні	Потенційний конфлікт між політиками, які вийшли з військового/ветеранського середовища, та традиційними <i>цивільними політиками</i> .
2.	Центр vs. Місцеве самоврядування	Суперечки навколо ступеня <i>централізації влади</i> під час воєнного стану та необхідності відновлення децентралізації після війни.
3.	«Старі» vs. «Нові» еліти	Боротьба за владу між політиками, які були при владі до 2022 року та <i>новими лідерами</i> , які здобули авторитет у волонтерському чи військовому русі.

Таблиця складена автором

обличчя та кандидатів на виборах усіх рівнів. Цей шлях має ризик дискредитації ветеранів через асоціацію з чинними політичними структурами.

Попри значний потенціал, ветеранський рух може стикнутися з такими викликами (див. табл. 2).

Ідея створення ветеранами політичної сили невіддільна від реальних законодавчих викликів та потреб, які вони прагнуть вирішити. Тому їхні програми будуть орієнтовані на ґрунтовну реформу ветеранської політики та соціального захисту. Основою їхньої діяльності можуть стати ініціативи, спрямовані на зміну старої бюрократичної системи соціального забезпечення в сучасну, ефективну людиноцентричну модель.

Перший напрям – це *якісна реінтеграція військових до цивільного життя*. Цей напрям ключовий і сфокусується на забезпеченні адаптації військових до мирного життя, який включає в себе: наявність в кожній громаді фахівців із супроводу ветеранів, які мають пропонувати не лише окремі послуги, а повноцінну індивідуальну підтримку ветеранів; *реформа військово-лікарських комісій (ВЛК) та медико-соціальних експертних комісій (МСЕК)* – запровадження цифровізації та децентралізації в роботі ВЛК і МСЕК для мінімізації корупції та спрощення процесів; *психологічна і фізична реабілітація* – забезпечення на законодавчому рівні якісної

довготривалої реабілітації, включно з сучасними підходами до лікування посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та протезування.

Другий напрям – *економічна незалежність і зайнятість*. Мета ветеранів – створення можливостей для самореалізації та економічного розвитку, які виходять за межі стандартних пільг, а саме: *освітні гранти та перекваліфікація* – запровадження законодавчо закріпленої системи освітніх грантів, спрямованих на підтримку ветеранів та їхніх дітей у здобутті нової професії, (наприклад, ІТ, будівництво, менеджмент); *пріоритетне працевлаштування* – забезпечення законодавчих гарантій пріоритетного найму ветеранів за рівної кваліфікації на посади у державних, комунальних, приватних структурах; *підтримка підприємництва серед ветеранів* – програми пільгового кредитування, компенсації витрат і дерегуляції процедур для тих, хто хоче започаткувати власний бізнес.

Третій напрям – *забезпечення житлом* як одне із найгостріших питань для ветеранів може бути вирішене через *житлові сертифікати та компенсації* – це перехід від радянської системи багаторічних черг на житло до системи грошових компенсацій або цільових сертифікатів, які дозволяють обирати житло самостійно.

Четвертий напрям – покращення *процесів цифровізації* та поява різних *E-сервісів* для усунення над-

Потенційні виклики ветеранського руху

№ п/п	Виклик	Характеристика
1.	Нестача політичного досвіду	Військовий досвід не завжди перетворюється в ефективне <i>державне управління</i> та здатність до коаліційних переговорів.
2.	Фрагментація	Ветерани можуть бути <i>політично роз'єднані</i> через різні погляди, ідейні розбіжності чи особисті амбіції, що ускладнить створення єдиного потужного руху.
3.	Економічна програма	Необхідність запропонувати <i>чітку та реалістичну економічну програму</i> для післявоєнної відбудови, що виходить за межі питань безпеки та ветеранських пільг.
4.	Протидія «старих» еліт	Існуючі політичні та олігархічні структури чинитимуть <i>інформаційний та фінансовий опір</i> новій політичній силі.

Таблиця складена автором

мірної бюрократії при оформленні різних документів, що дозволить уникнути необхідності особистих контактів із представниками державних органів (зокрема у державному сервісі «Дія»). Як приклад можна навести функціонування (з 2019 року) Єдиного державного реєстру ветеранів війни (ЄДРВВ) як єдиної державної інформаційно-телекомунікаційної системи, завданнями якої є: збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, захист та знеособлення інформації про осіб; ветеранів війни (учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни, учасників війни); осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності, членів сімей таких осіб; членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни; членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України; реалізація особами з наданими статусами пільг та соціальних гарантій; адміністрування потреб осіб, які обліковуються; міжвідомча координація з іншими центральними органами та органами місцевого самоврядування [8].

Таким чином, зазначені ініціативи знаходять відгук у суспільстві, адже вони торкаються не лише життя ветеранів, а й демонструють прагнення до

розбудови ефективної та некорумпованої держави, здатної потурбуватися про своїх громадян.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, після завершення воєнного стану в Україні очікується суттєва трансформація партійної системи. Національне питання сприяло більшому її згуртуванню, однак у поточних умовах воєнного стану діяльність політичних партій зазнає значних обмежень, що проявляється у відсутності виборчого процесу та зниженій публічній активності. Вимушена адаптація до завдань національної консолідації та оборони країни призвела до заборони проросійських політичних сил та зміщення акценту дозволених партій на вирішення військових і гуманітарних питань. Участь ветеранів та військовослужбовців у повоєнному політичному житті виглядає неминучою, з огляду на їхній потенційний статус моральних авторитетів у суспільстві.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередитись на вивченні діяльності ветеранського руху, де ключовим питанням залишається, чи будуть спроможні ветерани сформувати цілісну й організовану політичну силу, здатну ефективно впливати на процеси управління державою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конопляник Д. Політичні партії України на сучасному етапі. *Старожитності Лукомор'я*. 2025. №3(30). С.211–217. <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.3.365>
2. Марущак Я. С. Історія політичних партій незалежної України та чому нашій державі потрібна двопартійна система? *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер.: Право. 2025. Т. 1, №89. С.115–120. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.1.14>
3. Виборчий кодекс України : від 19.12.2019 р. № 396-IX . *Офіційний сайт Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/396-20> (дата звернення: 03.11.2025).
4. Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01.01.2021 р. *Офіційний сайт Міністерства юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4561> (дата звернення: 03.11.2025).
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18.03. 2022 р. «Щодо призупинення діяльності окремих політичних партій» : Указ Президента України: від 18.03.2022 №153/2022. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1532022-41765> (дата звернення: 03.11.2025).
6. Найвищий рівень довіри в суспільстві – до військових, які зараз воюють, – загальнонаціональне опитування: «Образ ветеранів в українському суспільстві». *Сайт Українського ветеранського фонду*. URL: <https://veteranfund.com.ua/newsukr/naivischii-riven-doviri-v-suspilstvi-do-viiskovikh-yaki-zaraz-vouut/> (дата звернення: 03.11.2025).
7. Крижний А. Після завершення війни кількість ветеранів зросте до 5–6 мільйонів осіб – Мінветеранів. *Економічна правда*. 2024. 27 трав. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/05/27/714276/> (дата звернення: 03.11.2025).
8. Про Єдиний державний реєстр ветеранів війни (ЄДРВВ). *Офіційний сайт Міністерства у справах ветеранів України*. URL: <https://mva.gov.ua/pro-ediniy-derzhavniy-reestr-veteraniv-viyni-edrvv> (дата звернення: 03.11.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025